

I.E.S. OTERO PEDRAYO - OURENSE

PROGRAMACIÓN DE XEOGRAFÍA E HISTORIA

XEOGRAFIA E HISTORIA DE ESPAÑA

III ESO

CURSO 2018-2019

Materia impartida polos profesores

Carolina Suárez García

José Vázquez-Monjardín Fernández

Profesorado do Departamento

Ramón Estévez Barreira

Agustina Rodríguez Viña

Daniel Lorenzo Valdivieso

José Cacheiro Fernández

Carolina Suárez García

José Vázquez-Monjardín

Álvaro Pérez Cancelas

ÍNDICE	PÁX.
1- INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN.....	3
2. VINCULACIÓN ENTRE OBXECTIVOS, SECUENCIACIÓN E TEMPORALIZACIÓN DE CONTIDOS, ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE E COMPETENCIAS CLAVE.....	4
3. METODOLOXÍA DIDÁCTICA.....	13
4. AVALIACIÓN.....	14
5- MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE	17
6- TEMAS TRANSVERSAIS.....	17
7- CONTRIBUCIÓN DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO LECTOR	18
8- INTEGRACIÓN DAS TIC	19
9- ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E/OU EXTRAESCOLARES	20
10- INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO <i>E PRÁCTICA DOCENTE.</i>	21

1- INTRODUCCIÓN E CONTEXTUALIZACIÓN

O Decreto 86/2015, do 25 de xuño 2015 (DOG 29-VI-2015), fixa entre os obxectivos para a Educación Secundaria Obrigatoria: Coñecer, valorar e respectar os aspectos básicos da cultura e da historia propias e das outras persoas, así como o patrimonio artístico e cultural. Coñecer mulleres e homes que realizaran achegas importantes á cultura e á sociedade galega, ou a outras culturas do mundo.

O alumnado debe acadar o coñecemento da sociedade, a súa organización e o seu funcionamento ao longo do tempo, é esencial para poder entender o mundo actual. Coñecer o espazo onde se desenvolven as sociedades, os recursos naturais e o uso que se lles deu achéganos datos sobre o pasado cuxa análise conxunta favorecen a comprensión dos diferentes acontecementos que ao longo do tempo construíron o noso presente.

As disciplinas de Xeografía e Historia son dous importantes eixos vertebradores para o coñecemento da sociedade, xa que abranguen a realidade humana e social dende unha perspectiva global e integradora, e ofrecen unha maior capacidade para a estruturación dos feitos sociais. Malia isto, a sociedade actual, cada vez máis complexa, require a intervención doutras disciplinas como a economía, a socioloxía, a ecoloxía ou a historia da arte, que achegan análises diferentes e complementarias, para a mellor comprensión da realidade social. En ESO, a materia de Xeografía e Historia pretende afondar nos coñecementos adquiridos polo alumnado na educación primaria; favorecer a comprensión dos acontecementos, os procesos e os fenómenos sociais no contexto en que se producen, tendo sempre en consideración as escalas de estudo (o mundo, Europa, España e Galicia); analizar os procesos que dan lugar aos cambios históricos e seguir adquirindo as competencias necesarias para comprender a realidade do mundo en que viven, as experiencias colectivas pasadas e presentes, a súa orientación no futuro, así como o espazo en que se desenvolve a vida en sociedade.

A achega da materia de Xeografía e Historia ao desenvolvemento das competencias chave é moi salientábel. Deste xeito, poderíamos dicir que a través da materia se desenvolven competencias que na práctica funcionan como propias (as competencias sociais e cívicas, en relación con contidos propios tanto de Historia como de Xeografía, e a competencia matemática e as competencias básicas en ciencia e tecnoloxía, en Xeografía); a competencia de conciencia e expresións culturais ten unha presenza destacada pola relación que o estudo das manifestacións artísticas e a evolución do pensamento e da cultura teñen na historia, e de maneira específica na historia da arte. A importancia que a materia ten para o desenvolvemento da competencia de sentido da iniciativa e espírito emprendedor evidénciase na dimensión conceptual desa competencia posta en relación con coñecementos de xeografía e historia económicas, pero tamén na dimensión máis procedemental dela.

O desenvolvemento das competencias de comunicación lingüística e dixital, e de aprender a aprender, impregnan todo o currículo de Xeografía e Historia, pois presentan unha dimensión instrumental que nos obriga a telas presentes ao longo dos catro cursos de ESO.

A Historia estuda as sociedades ao longo do tempo, seguindo un criterio cronolóxico ao longo dos dous ciclos de ESO. A Xeografía organízase, no primeiro ciclo, nos bloques titulados "O medio físico" e "O espazo humano".

2. VINCULACIÓN ENTRE OBXECTIVOS, SECUENCIACIÓN E TEMPORALIZACIÓN DE CONTIDOS, CRITERIOS DE AVALIACIÓN, ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE E COMPETENCIAS CLAVE.

Obxectivos xerais de etapa

A educación secundaria obrigatoria contribuirá a desenvolver nos alumnos e nas alumnas as capacidades que lles permitan:

- a) Asumir responsablemente os seus deberes, coñecer e exercer os seus dereitos no respecto ás demais persoas, practicar a tolerancia, a cooperación e a solidariedade entre as persoas e os grupos, exercitarse no diálogo, afianzando os dereitos humanos e a igualdade de trato e de oportunidades entre mulleres e homes, como valores comúns dunha sociedade plural, e prepararse para o exercicio da cidadanía democrática.
- b) Desenvolver e consolidar hábitos de disciplina, estudo e traballo individual e en equipo, como condición necesaria para unha realización eficaz das tarefas da aprendizaxe e como medio de desenvolvemento persoal.
- c) Valorar e respectar a diferenza de sexos e a igualdade de dereitos e oportunidades entre eles. Rexeitar a discriminación das persoas por razón de sexo ou por calquera outra condición ou circunstancia persoal ou social. Rexeitar os estereotipos que supoñan discriminación entre homes e mulleres, así como calquera manifestación de violencia contra a muller.
- d) Fortalecer as súas capacidades afectivas en todos os ámbitos da personalidade e nas súas relacións coas demais persoas, así como rexeitar a violencia, os prexuízos de calquera tipo e os comportamentos sexistas, e resolver pacificamente os conflitos.
- e) Desenvolver destrezas básicas na utilización das fontes de información, para adquirir novos coñecementos con sentido crítico. Adquirir unha preparación básica no campo das tecnoloxías, especialmente as da información e a comunicación.
- f) Concibir o coñecemento científico como un saber integrado, que se estrutura en materias, así como coñecer e aplicar os métodos para identificar os problemas en diversos campos do coñecemento e da experiencia.
- g) Desenvolver o espírito emprendedor e a confianza en si mesmo, a participación, o sentido crítico, a iniciativa persoal e a capacidade para aprender a aprender, planificar, tomar decisións e asumir responsabilidades.
- h) Comprender e expresar con corrección, oralmente e por escrito, na lingua galega e na lingua castelá, textos e mensaxes complexas, e iniciarse no coñecemento, na lectura e no estudo da literatura.

Competencias clave

1. Comunicación lingüística (CCL).
2. Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT).
3. Competencia dixital (CD).
4. Aprender a aprender (CAA).
5. Competencias sociais e cívicas (CSC).
6. Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE).
7. Conciencia e expresións culturais (CCEC).

A materia “Xeografía e Historia” xoga un papel relevante para que os alumnos alcancen os obxectivos da etapa e adquiren as competencias clave porque:

- Proporciona un coñecemento do espazo no que se desenvolven as sociedades, os recursos naturais e o uso que se deu a estes, e a súa organización e funcionamento ao longo do tempo. Todo iso constitúe unha bagaxe de experiencias colectivas pasadas e presentes imprescindible para entender o mundo e a sociedade actuais.
- Só desde o coñecemento global que proporciona esta materia sobre a complexa sociedade actual, o alumnado será capaz de identificar e comprender os acontecementos, procesos e fenómenos no contexto no que se producen e comprender a realidade do mundo en que viven, e no que deberá desenvolver o seu **sentido da iniciativa** e o seu **espírito emprendedor**, con ferramentas básicas que lle permitan tomar decisións con criterio propio para transformar as súas ideas en accións.
- Achéganse datos sobre o pasado que permiten albiscar posibles problemas do futuro e adquirir referencias básicas sobre o devir histórico que lle facilitarán máis tarde incorporar novas aprendizaxes. Proporcióname ao alumnado ferramentas e coñecementos básicos sobre os que será capaz de participar activamente e construír de maneira autónoma a súa propia aprendizaxe, contribuíndo así, de maneira decisiva, á adquisición da competencia de **aprender a aprender**.
- Permite contemplar a realidade humana e social desde unha perspectiva global e integradora, o que ofrece unha maior capacidade para estruturar os feitos sociais actuais como parte dunha construción humana que se desenvolve no curso do tempo e que constitúe un marco xeral para a comprensión do tempo histórico.
- Axúdase á adquisición dun maior grao de conciencia acerca da organización espacial das sociedades, as súas dimensións demográficas, económicas ou sociais, os modos de intervención e os seus posibles impactos.
- Proporcióname ao alumnado ideas fundamentais sobre a dimensión espacial das sociedades e a configuración territorial, en todos os ámbitos, desde o local ao mundial, e é acercado aos principios de interacción das sociedades e o seu contorno físico,

facilitando que poida valorar a actuación dos homes no espazo e as posibilidades e construcións que impón o medio.

- Só a partir dun bo coñecemento dos contidos que proporciona a materia de Xeografía e Historia poderán adquirirse as **competencias sociais e cívicas**, entendidas como a habilidade para interpretar fenómenos e problemas sociais en contextos cada vez máis globalizados; elaborar respostas, tomar decisións e resolver conflitos, así como para interactuar con outras persoas e grupos conforme a normas baseadas no respecto mutuo e en conviccións democráticas.
- Acércase o alumnado á adquisición de distintas ferramentas técnicas relacionadas co uso adecuado da información a través da observación ou a documentación, o seu tratamento, a súa organización, a súa representación gráfica ou a súa comunicación. Esta materia propiciará tamén un marco ideal para o desenvolvemento da **competencia básica en ciencia e tecnoloxía**, incluída a **competencia dixital**, xa que deben ser capaces de buscar e seleccionar con espírito crítico os datos necesarios, procesalos cientificamente en función do obxectivo desexado, identificar preguntas, formular hipóteses, resolver problemas e alcanzar conclusións.
- É unha materia ideal para desenvolver no alumno actitudes como a curiosidade, o interese e a creatividade, así como o recoñecemento das manifestacións culturais e artísticas como fontes de pracer e gozo persoal. Todo iso axudarlle a valorar de maneira responsable o noso patrimonio artístico e cultural, e a adoptar unha actitude de respecto e protección cara a iso, de maneira que se contribuirá decisivamente á adquisición da competencia en **conciencia e expresións culturais**.
- Por último, e dado o seu carácter instrumental, esta materia contribuirá de maneira decisiva á adquisición da **competencia en comunicación lingüística**, xa que a linguaxe será a ferramenta fundamental para a comunicación, a representación, comprensión e interpretación da realidade, así como para a construción do coñecemento e a organización do pensamento.

No perfil competencial da materia de 3º ESO que se ofrece a continuación inclúense as siglas identificativas das competencias clave a cuxa adquisición se contribúe particularmente con cada estándar de aprendizaxe avaliable.

Secuenciación e temporalización.

Os tempos serán flexibles en función de cada actividade e das necesidades de cada alumno, que serán os que marquen o ritmo de aprendizaxe. Tendo en conta que o curso ten aproximadamente 30 semanas, e considerando que o tempo semanal asignado a esta materia

é de 3 horas, sabemos que no curso haberá arredor de 90 sesións. Podemos, pois, facer unha estimación da repartición do tempo por unidade didáctica, tal e como se detalla a continuación:

UNIDADE DIDÁCTICA	TEMPORALIZACIÓN
UNIDADE 0*: O medio físico e a organización territorial de España e de Galicia	3 sesións
UNIDADE 1: Espazo e sociedade	3 sesións
UNIDADE 2: A actividade económica da sociedade	6 sesións
UNIDADE 3: As actividades agrarias	7 sesións
UNIDADE 4: As actividades industriais	7 sesións
UNIDADE 5: A xeografía dos servizos	7 sesións
UNIDADE 6: A economía española	7 sesións
UNIDADE 6b*: A economía en Galicia	4 sesións
UNIDADE 7: Desigualdade e cooperación	7 sesións
UNIDADE 8: Os grandes retos medioambientais	7 sesións
UNIDADE 9: As orixes da Idade Moderna	7 sesións
UNIDADE 10: Renacemento e Reforma	7 sesións
UNIDADE 11: A Monarquía Hispánica	7 sesións
UNIDADE 12: O século do Barroco	7 sesións
UNIDADE 13*: A Historia Moderna en Galicia	4 sesións
TOTAL	90 sesións

CONTIDOS	CRITERIOS DE AVALIACIÓN	ESTÁNDARES DE APRENDIZAXE	CC
BLOQUE 1. O MEDIO FÍSICO			
<ul style="list-style-type: none"> Localización. Latitude e lonxitude. 	B1.1. Localizar e interpretar espazos xeográficos e lugares nun mapa ou imaxe satélite.	XHB1.1.1. Clasifica e distingue tipos de mapas e imaxes satélite.	CAA CMCCT CCL CD
		XHB1.1.2. Localiza espazos xeográficos e lugares nun mapa utilizando datos de coordenadas xeográficas.	CAA CMCCT CD

		XHB1.1.3. Coñece e interpreta os tipos mapas temáticos.	CAA CMCCT CCL CD
--	--	---	---------------------------

BLOQUE 2. O ESPAZO HUMANO			
<ul style="list-style-type: none"> • Organización política e territorial de España. • Sectores de actividade económica. • Sectores económicos en Europa, en España e en Galicia. • Sistemas económicos do mundo. • Aproveitamento e futuro dos recursos naturais. Desenvolvemento sustentable. • Recursos naturais e actividades agrarias. • Pesca: tipos e problemática. • Sector industrial. Rexións industrializadas do mundo. • Actividades terciarias: transporte. • Actividades terciarias: comercio. • Turismo. • Causas do desenvolvemento desigual no mundo. Débeda externa. • Tensións mundiais e subdesenvolvemento. Solucións ao problema. 	B2.1. Coñecer a organización administrativa e territorial de España.	XHB2.1.1. Distingue nun mapa político a distribución territorial de España: comunidades autónomas, capitais, provincias e illas.	CCL CM CCT CD CAA CSC
	B2.2. Analizar os datos do peso do sector terciario dun país fronte aos do sector primario e secundario, e extraer conclusións.	XHB2.2.1. Compara a poboación activa de cada sector en diversos países e analiza o grao de desenvolvemento que amosan estes datos.	CCL CM CCT CD CAA CSC
	B2.3. Recoñecer as actividades económicas que se realizan en Europa nos tres sectores, identificando distintas políticas económicas.	XHB2.3.1. Diferencia os sectores económicos europeos.	CCL CM CCT CAA CSC
	B2.4. Coñecer as características de diversos tipos de sistemas económicos.	XHB2.4.1. Diferencia aspectos concretos e a súa interrelación dentro dun sistema económico.	CCL CSI EE CCL CAA CSC
	B2.5. Entender a idea de desenvolvemento sustentable e as súas implicacións.	XHB2.5.1. Define o desenvolvemento sustentable e describe conceptos clave relacionados con el.	CCL CM CCT CD CAA CSC
	B2.6. Localizar os recursos agrarios e naturais no mapa mundial.	XHB2.6.1. Sitúa no mapa as principais zonas cerealistas, como exemplo de recurso agrario no mundo, e as máis importantes masas forestais do mundo.	CAA CD CM CCT

		XHB2.6.2. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras de minerais no mundo.	CAA CSI EE CD CM CCT
		XHB2.6.3. Localiza e identifica nun mapa as principais zonas produtoras e consumidoras de enerxía no mundo.	CD CAA CSI EE CM CCT
		XHB2.6.4. Identifica e nomea algunhas enerxías alternativas.	CCL CAA CSI EE CM CCT
	B2.7. Explica e localiza os tipos de pesca e os seus problemas.	XHB2.7.1. Procura información sobre a sobreexplotación dos caladoiros de pesca, usando recursos impresos e dixitais.	CCL CM CCT CD CAA CSC CSI EE
	B2.8. Explicar a distribución desigual das rexións industrializadas no mundo.	XHB2.8.1. Localiza nun mapa os países máis industrializados do mundo, a través de lendas e símbolos adecuados.	CCL CAA CSI EE
	B2.9. Analizar o impacto dos medios de transporte no seu contorno.	XHB2.9.1. Traza sobre un mapamundi o itinerario que segue un produto agrario e outro gandeiro desde a súa colleita ata o seu consumo en zonas afastadas, e extrae conclusións .	CD CAA CSC CSI EE
	B2.10. Entender os fluxos e os bloques comerciais.	XHB2.10.1. Define os indicadores que miden os intercambios económicos dun país .	CAA CD CCL CM CCT CSI EE

		XHB2.10.2. Describe as características do comercio internacional na actualidade.	CAA CCL CSC CSI EE
		XHB2.10.3. Enumera as características dos bloques comerciais e as razóns polas que se constitúen.	CAA CCL CSC CSI EE
	B2.11. Analizar o desenvolvemento do turismo e a súa importancia económica.	XHB2.11.1. Identifica os tipos de turismo e os seus efectos.	CAA CCL CCE C CSI EE CD
		XHB2.11.2. Valora a importancia do turismo na economía española e galega.	CAA CCL CCE C CSI EE CD
	B2.12. Analizar gráficos de barras por países e textos onde se reflectan os niveis de consumo, o comercio desigual e a débeda externa entre países en desenvolvemento e os desenvolvidos.	XHB2.12.1. Comparar as características do consumo interior de países como Brasil e Francia.	CAA CCL CSC CSI EE CD
		XHB2.12.2. Crea mapas conceptuais, usando recursos impresos e dixitais, para explicar o funcionamento do comercio, e sinala os organismos que agrupan as zonas comerciais.	CAA CCL CSI EE CD
		XHB2.12.3. Describe o funcionamento dos intercambios a nivel internacional, utilizando mapas temáticos e gráficos nos que se reflectan as liñas de intercambio.	CAA CM CCT CSI EE CD CCL

	B2.13. Relacionar áreas de conflicto bélico no mundo con factores económicos.	XHB2.13.1. Realiza un informe sobre as medidas para tratar de superar as situacións de pobreza.	CAA CSI EE CD CCL
		XHB2.13.2. Sinala áreas de conflito bélico no mapamundi e relacións con factores económicos.	CCL CAA CSC CSI EE

BLOQUE 3. A HISTORIA			
<ul style="list-style-type: none"> • Relación entre o pasado, o. presente e o futuro a través da historia • Fontes históricas. • Cambio e continuidade. • Tempo histórico. • Vocabulario histórico e artístico. • Idade Moderna: concepto e datación. • Renacemento e Humanismo: alcance posterior. • Arte renacentista e barroca. • Principais manifestacións da cultura dos séculos XVI e XVII. • Estado moderno: monarquías autoritarias, parlamentarias e absolutas. • Monarquías modernas: unión dinástica de Castela e Aragón. Posición de Galicia. • Descubertas 	B3.1. Recoñecer que o pasado non está "morto e enterrado", senón que determina o presente e os posibles futuros e espazos, ou inflúen eles.	XHB3.1.1. Identifica elementos materiais, culturais ou ideolóxicos que son herdanza do pasado	CSC CAA CCE C
	B3.2. Identificar, nomear e clasificar fontes históricas, e explicar diferenzas entre interpretacións de fontes diversas.	XHB3.2.1. Nomea e identifica catro clases de fontes históricas.	CSC CAA
		XHB3.2.2. Comprende que a historia non se pode escribir sen fontes, xa sexan estas restos materiais ou textuais	CSC CAA
	B3.3. Explicar as características de cada tempo histórico e certos acontecementos que determinaron cambios fundamentais no rumbo da historia, diferenciando períodos que facilitan o seu estudo e a súa interpretación.	XHB3.3.1. Ordena temporalmente algúns feitos históricos e outros feitos salientables, utilizando para iso as nocións básicas de sucesión, duración e simultaneidade .	CSC CM CCT
		XHB3.3.2. Realiza diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	CSC CM CCT
	B3.4. Entender que os acontecementos e os procesos ocorren ao longo do tempo e á vez no tempo (diacronía e sincronía)	XHB3.4.1. Entende que varias culturas convivían á vez en diferentes enclaves xeográficos.	CSC CM CCT
	B3.5. Utilizar o vocabulario histórico e artístico con precisión, inseríndoo no contexto	XHB3.5.1. Utiliza o vocabulario histórico e artístico imprescindible para cada época.	CSC CCL

<p>xeográficas: Castela e Portugal. Conquista e colonización de América.</p> <ul style="list-style-type: none"> Os conflitos europeos nos séculos XVI e XVII a través das políticas dos Austrias: reforma, contrarreforma e guerras de relixión; loita pola hexemonía e guerra dos Trinta Anos. 	adecuado.		
	B3.6. Comprender a significación histórica da etapa do Renacemento en Europa.	XHB3.6.1. Distingue modos de periodización histórica (Idade Moderna, Renacemento, Barroco, Absolutismo, etc.).	CSC CAA
	B3.7. Relacionar o alcance da nova ollada dos humanistas, artistas e científicos do Renacemento con etapas anteriores e posteriores.	XHB3.7.1. Identifica trazos do Renacemento e do Humanismo na historia europea, a partir de fontes históricas de diversos tipos.	CSC CCE C CAA CCL
	B3.8. Coñecer a importancia da arte renacentista e barroca en Europa e en América.	XHB3.8.1. Coñece obras e legado de artistas, humanistas e científicos da época.	CSC CCE C CM CCT CCL
	B3.9. Coñecer a importancia dalgúns autores e obras destes séculos.	XHB3.9.1. Analiza obras, ou fragmentos delas, dalgúns autores desta época no seu contexto.	CSC CCE C CAA CCL
	B3.10. Comprender a diferenza entre os reinos medievais e as monarquías modernas.	XHB3.10.1. Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos.	CSC CAA
	B3.11. Analizar o reinado dos Reis Católicos como unha etapa de transición entre a Idade Media e a Idade Moderna.	XHB3.11.1. Comprende os conceptos de cambio e continuidade en relación co reinado dos Reis Católicos.	CSC CAA
	B3.12. Entender os procesos de conquista e colonización, e as súas consecuencias.	XHB3.12.1. Explica as causas que conduciron á descuberta de América para Europa, a súa conquista e a súa colonización.	CSC CM CCT CAA CCL
		XHB3.12.2. Coñece os principais feitos da expansión de Aragón e de Castela polo mundo.	CSC
		XHB3.12.3. Sopesa interpretacións conflitivas sobre a conquista e a colonización de América.	CSC CAA CCL

	B3.13. Coñecer trazos das políticas internas e as relacións exteriores dos séculos XVI e XVII en Europa.	XHB3.13.1. Analiza as relación entre os reinos europeos que conducen a guerras como a dos "Trinta Anos".	CSC CAA
--	--	--	------------

3. METODOLOXÍA DIDÁCTICA

A metodoloxía didáctica nesta etapa será nomeadamente activa e participativa, favorecendo o traballo individual e o cooperativo do alumnado, así como o logro dos obxectivos e das competencias correspondentes.

O tratamento metodolóxico da materia débese axustar ao nivel competencial inicial do alumnado, partindo cando cumpra de aprendizaxes máis simples, respectando ritmos e estilos de aprendizaxe que teñan en conta a atención á diversidade. Xeografía e Historia permite desenvolver metodoloxías activas, nas que o traballo individual e cooperativo e a aprendizaxe por proxectos estean permanentemente presentes, con elaboración de diferentes tipos de materiais, integrando de xeito especial as tecnoloxías da información e da comunicación e cun enfoque orientado á realización de tarefas e á resolución de problemas. É moi importante ter presente o papel do/da docente como orientador/a, promotor/a e facilitador/a do desenvolvemento competencial do alumnado, e non esquecer a adecuada coordinación entre docentes.

Procurarase combinar o traballo expositivo do profesorado coa participación activa do alumnado.

Na proposta da materia de Xeografía e Historia destacan os seguintes aspectos desde o punto de vista didáctico:

O enfoque básico: o interese pola comprensión do noso mundo

Un dos obxectivos clave nesta materia é que os alumnos comprendan como é o mundo no que viven, que causas provocaron que sexa así e que consecuencias se derivan de que sexa así. Tamén se intenta favorecer a empatía do alumnado con culturas e mentalidades distintas da propia, e a súa implicación persoal nos problemas que afectan ao mundo actual.

En Xeografía descríbense con atención as principais características e procesos do noso mundo a distintas escalas (mundial, continental, nacional, rexional, local). En Historia preséntanse os feitos, obxectos, usos e costumes do pasado como raíces dos procesos actuais e dos elementos da nosa vida cotiá.

Os descubrimentos na Xeografía e na Historia

Ambas as materias son disciplinas abertas, que se van construíndo pouco a pouco, a partir de descubrimentos sucesivos. Ao comezo das unidades móstranse aos alumnos as distintas fontes, a través das cales descubren o contido concreto sobre o que versa o tema:

- Noticias de actualidade.
- Fontes específicas e traballos especializados.
- Cine.
- Libros.
- Ligazóns de internet.

Posteriormente, expóñense os contidos do tema, formulándolles un interrogante que motive o seu interese por iniciar o estudo. Estas páxinas complétanse con actividades sobre coñecementos previos e a súa aplicación para resolver un problema cotián, así como sobre o seu pensamento crítico.

Preocupación polas estratexias de aprendizaxe

Non basta con ensinar coñecementos, senón que hai que conseguir que o alumno adquira un nivel adecuado de desenvolvemento das competencias básicas.

Nas actividades específicas da unidade axúdase aos alumnos a reflexionar sobre o propósito da aprendizaxe e a expoñer a forma de planificar, supervisar e avaliar o seu proceso de adquisición do coñecemento en contextos diversos: lectura de imaxes, interpretación da cartografía, comprensión de textos, etc. Nas actividades finais de cada unidade expónse a integración dos coñecementos adquiridos, así como o traballo das capacidades intelectuais de carácter xeral: definir, clasificar, comparar, sintetizar, explicar, analizar, valorar e argumentar.

Ademais, a realización de tarefas competenciais e a aprendizaxe baseada en problemas (PBL), afonda no traballo en equipo desde unha perspectiva competencial.

Utilizaranse varios métodos didácticos, mesturándoos:

- Interrogativo: preguntar frecuentemente aos alumnos conforme avanzamos no desenvolvemento de cada unidade. É unha boa forma de coñecer o punto de partida e animalos a participar.
- Indutivo: partindo da análise de fenómenos ou manifestacións particulares, chegamos á xeneralización.
- Dedutivo: aplicar a fenómenos concretos proposicións de carácter xeral.
- Investigativo: propiciar procesos de busca e elaboración de informacións para favorecer a construción de novos coñecementos.
- Dialéctico: chegar a conclusións tras sucesivas fases de análise e síntese entre todos.

O libro: 3º ESO.XEOGRAFÍA E HISTORIA. CELME, da editorial SM, será o libro de texto de apoio.

4. AVALIACIÓN E CUALIFICACIÓN.

A avaliación do proceso de aprendizaxe do alumnado de educación secundaria obrigatoria será continua, formativa e integradora.

No proceso de avaliación continua, cando o progreso dun alumno ou unha alumna non sexa o adecuado, estableceranse medidas de reforzo educativo. Estas medidas adoptaranse en calquera momento do curso, tan pronto como se detecten as dificultades, e estarán dirixidas a garantir a adquisición das competencias imprescindibles para continuar o proceso educativo.

A avaliación das aprendizaxes dos alumnos e das alumnas terá un carácter formativo e será un instrumento para a mellora tanto dos procesos de ensino como dos procesos de aprendizaxe.

Isto non implica a obrigatoriedade de realizar exames de recuperación específicos das diferentes Unidades Didácticas.

Criterios de cualificación

1.- En cada unha das avaliacións realizaranse un mínimo dun exame e outras probas puntuais, en función do tempo que se dispoña e da marcha da materia.

2.- Cada exame ou proba será valorada de 0 a 10 puntos, e nel poderán figurar preguntas, conceptos, gráficas, debuxos, textos a interpretar, textos para completar, etc. segundo sexa o tema ou temas a examinar. Para cualificar os exames teranse en conta os criterios xerais e específicos da materia, así como a claridade na expresión, a expresión escrita tanto gramatical como ortográfica, a coherencia na exposición das ideas, a adecuación nas respostas, a elaboración dun discurso lóxico, un uso correcto e rigoroso da terminoloxía básica, a capacidade de relación, análise e comprensión dos feitos.

O alumnado ha de coñecer con anterioridade o tipo de exercicios que vai realizar e farase constar no exame a puntuación de cada pregunta.

3.- A cualificación dos exames supón até un mínimo do 85% no total da nota da avaliación.

4.- O traballo diario e a consecución dos obxectivos actitudinais contará até un máximo do 15% no total da nota da avaliación.

O alumnado levará ao día un caderno de traballo para a materia. Nel constarán apuntamentos, actividades e vocabulario. Este caderno deberá estar ao día e completo, ordenado, ben presentado e seguindo as directrices que indique o profesor; sendo a ferramenta que reflicte o traballo diario da/o alumna/o e o interese pola materia.

Cada avaliación, o profesor, revisará os cadernos indicándolle ao alumno os aspectos que tería que corrixir. O caderno será cualificado cunha nota de 0 a 1 puntos que se sumará á nota media dos exames.

A non entrega do traballo diario suporá 1/2 punto negativo.

5.-Para recuperar a materia pendente o profesor pode fixar exercicios e ou exames. A realización deses exercicios e probas é obrigatoria e o non realizalas suporá a non superación da materia.

Cualificación final

A cualificación final será a media aritmética da nota das tres avaliacións. No caso de terse presentado a algunha recuperación terase en conta a nota do exame de recuperación para facer a media. En caso que a nota da 3ª avaliación sexa superior á media aritmética terase en conta esta nota en virtude da avaliación continua.

A nota do aprobado será o 5. As notas inferiores a 5 implican non superar a materia, xa que o redondeo se ten realizado nas respectivas avaliacións.

Avaliación inicial.

Empezarase na primeira quincena de clases cunha avaliación inicial oral ou/e escrita como toma de contacto cos alumnos e para detectar calquera tipo de problemas en canto se refire a coñecementos, actitudes, vocabulario, expresión, etc...

A avaliación inicial facilítanos non só coñecemento acerca do grupo como conxunto, senón que tamén nos proporciona información acerca de diversos aspectos individuais dos nosos estudantes; a partir dela poderemos:

- Identificar os alumnos ou as alumnas que necesitan un maior seguimento ou adaptación de estratexias no seu proceso de aprendizaxe. Débese ter en conta aquel alumnado con necesidades educativas, con altas capacidades e con necesidades non diagnosticadas, pero que requira atención específica.
- Saber as medidas organizativas que cómpre adoptar. (Planificación de reforzos, situación de espazos, xestión de tempos para cada grupo favorecendo a intervención individual).
- Establecer conclusións sobre as medidas curriculares que cómpre adoptar, así como sobre os recursos que se van empregar.
- Analizar o modelo de seguimento que se vai utilizar con cada un deles.
- Acoutar o intervalo de tempo e o modo en que se van avaliar os progresos destes estudantes.
- Fixar o modo en que se vai compartir a información sobre cada alumno ou alumna co resto de docentes que interveñen no seu itinerario de aprendizaxe; especialmente, co titor.

Avaliación extraordinaria

A avaliación extraordinaria consistira nun exame valorada de 0 a 10 puntos, e nel poderán figurar preguntas, conceptos, gráficas, debuxos, textos a interpretar, textos para completar, etc. Para cualificar os exames teranse en conta os criterios xerais e específicos da materia, así como a claridade na expresión, a expresión escrita tanto gramatical como ortográfica, a coherencia na exposición das ideas, a adecuación nas respostas, a elaboración dun discurso lóxico, un uso correcto e rigoroso da terminoloxía básica, a capacidade de relación, análise e comprensión dos feitos.

A nota do exame supón o 100% da cualificación.

Avaliación de pendentos

Faráanse dous exames parciais e unha proba final para os que non acadaran os obxectivos. Aqueles que non se presentaran as probas parciais deberán facer a proba final. Tamén se poderá mandar a realización de actividades dos temas correspondentes a cada exame que serán valorados na cualificación. As datas de celebración das probas serán comunicadas aos titores correspondentes e colocaranse no taboleiro de información.

5- MEDIDAS DE ATENCIÓN Á DIVERSIDADE

Para conseguir que a diversidade non sexa un obstáculo, intentaremos desenvolver a autonomía progresiva dos alumnos, tanto no plano individual como no grupal. Para iso propoñemos actividades que se deben resolver en equipos de traballo, así como a distribución de tarefas compartidas, responsabilidades no grupo, non sen por iso esquecer o traballo individual que nesa etapa debe formar parte do proceso de aprendizaxe do alumnado tendente a unha maior autonomía no proceso.

En función desta proposta, deseñaremos en cada Unidade Didáctica actividades e propostas de traballo que permitan superar deficiencias de aprendizaxe, actividades de REFORZO e ADAPTACIÓNS CURRICULARES . Para iso se estudará cada caso particular coa axuda do DEPARTAMENTO DE ORIENTACIÓN. Tamén se satisfará a demanda de aquel grupo de alumnos que cunha maior madurez demanden niveis máis complexos (chamadas actividades de AMPLIACIÓN).

- a) As actividades de reforzo aparecerán en dous momentos da Unidade Didáctica: ao principio dela, onde se interroga sobre os aspectos máis básicos que deben dominar da ESO e que serven de punto de partida para a aprendizaxe de novos contidos e ó final de cada Tema no que se propoñerán algunhas actividades que vaian dirixidas a reafirmar conceptos, procedementos e actitudes que algúns dos alumnos do grupo non asimilaban ben
- b) As actividades de ampliación irán dirixidas a aqueles alumnos que pola súa maior madurez intelectual necesiten problemas que lles permitan obter un maior rendemento no proceso de ensinanza-aprendizaxe significativa. Estas actividades serán utilizadas a criterio do profesor, en función das súas necesidades educativas. Cada alumno debe aprender en función da súa capacidade e a isto se dirixe a diversidade de actividades e de criterios avaliadores.

6- TEMAS TRANSVERSAIS.

Os temas transversais abranguen contidos de varias disciplinas e o seu tratamento debe ser abordado dende a complementariedade.

Non poden formularse como un programa paralelo ao desenvolvemento do currículo senón inserido na dinámica diaria do proceso de ensino-aprendizaxe.

Son transversais porque deben impregnar a totalidade das actividades do centro.

Estes temas son:

Educación ambiental
Educación para a paz
Educación do consumidor
Educación vial
Educación para a igualdade de oportunidades entre sexos
Educación para a saúde
Educación na sexualidade
Educación cívica e moral

7- CONTRIBUCIÓN DESENVOLVEMENTO DO PROXECTO LECTOR

O fomento da lectura convértese nunha actividade prioritaria para comprender os textos escritos, para redactar correctamente e para expresarse oralmente de forma axeitada. Nunha área como Xeografía e Historia a falta de competencia lingüística convértese nun dos principais obstáculos. Parece, polo tanto, preciso fomentar a lectura para garantir a comprensión lingüística dos alumnos.

En primeiro lugar, potenciarase a lectura dos libros de texto así como as páxinas específicas dedicadas á lectura.

Empregaranse textos motivadores, normalmente de carácter narrativo ou periodístico, coa finalidade de que os alumnos aprendan Xeografía e Historia non só a través do texto expositivo, senón tamén doutros tipos de texto. Así mesmo ensinaráselles aos alumnos a ler textos históricos dun xeito pautado. Os alumnos aprenderán a situar os textos no seu contexto histórico e xeográfico, e a seleccionar as ideas principais. Por outra banda aprenderán a realizar actividades de contraste de fontes e de integración da información de varias fontes.

En terceiro lugar promoverase que os alumnos lean un conxunto de informacións para que formen a súa propia opinión sobre temas polémicos e de debatelos cos seus compañeiros.

En cuarto lugar intentarase que os alumnos aprendan a identificar os aspectos subxectivos dos textos e a reflexionar sobre a función que cumpriron. Ademais analizarán textos de todo tipo: políticos, testimoniais, literarios, etc.

En quinto lugar, proporcionaranse actividades específicas de comprensión lectora para axudar aos alumnos a comprender o que len ao mesmo tempo que realizan actividades que os axudarán . Estas actividades de comprensión lectora poden ser de varios tipos:

- Actividades sobre o vocabulario máis difícil ou específico.
- Actividades de selección das ideas principais e que están expresadas de forma explícita no texto.
- Actividades sobre as ideas implícitas, os matices do texto e as relacións entre as ideas (causa-efecto, comparación, semellanza ...), difíciles de descubrir polos alumnos, pois adoitan estar ocultos no texto.
- Actividades de realización de cadros, esquemas, táboas, etc., ferramentas que son moi útiles para comprender e estudar.

- Actividades en que se pide ós alumnos que dean a súa opinión persoal e que implican a transformación do estudado en coñecemento propio.

Participación do profesor desta materia no Plan Lector do Centro de acordo ao calendario recomendado polo/a responsable do Proxecto Lector. Este Plan Lector que contempla 50 minutos de lectura semanal e no cal participaremos

O profesor cooperará guiando, informando, interpretando, aclarando, explicando todas as dificultades que se orixinen na lectura ao longo da clase . O mesmo tempo dará exemplo nesta actividades de toda a clase.

A lectura será realizada mantendo as normas de clase (en silencio, boa postura, etc).

O alumnado pode usar os dicionarios da clase ou solicitar a información do profesor.

A fin de contribuír ao proxecto lector do centro proporemos a lectura e posterior análise crítico de pequenos textos relacionados coa materia.

8- INTEGRACIÓN DAS TIC

O uso das TIC implica aprender a utilizar equipamentos e ferramentas específicos, o que supón familiarizarse con estratexias que permitan identificar e resolver pequenos problemas rutineiros de *software* e de *hardware*. Susténtase no uso de diferentes equipos (ordenadores, tabletas, *booklets*, etc.) para obter, avaliar, almacenar, producir, presentar e intercambiar información, e comunicarse e participar en redes sociais e de colaboración a través de internet.

As TIC ofrecen ao alumnado a posibilidade de actuar con destreza e seguridade na sociedade da información e a comunicación, aprender ao longo da vida e comunicarse sen as limitacións das distancias xeográficas nin dos horarios ríxidos dos centros educativos. Ademais, pode utilizalas como ferramenta para organizar a información, procesala e orientala cara á aprendizaxe, o traballo e o ocio.

A incorporación das TIC á aula contempla varias vías de tratamento que deben ser complementarias:

1. Como fin en si mesmas: teñen como obxectivo ofrecer ao alumnado coñecementos e destrezas básicas sobre informática, manexo de programas e mantemento básico (instalar e desinstalar programas; gardar, organizar e recuperar información; formatear; imprimir, etc.).
2. Como medio: o seu obxectivo é sacar todo o proveito posible das potencialidades dunha ferramenta que se configura como o principal medio de información e comunicación no mundo actual. Ao finalizar a Educación Secundaria Obrigatoria, os alumnos deben ser capaces de buscar, almacenar e editar información, e interactuar mediante distintas ferramentas (blogs, chats, correo electrónico, plataformas sociais e educativas, etc.).

Con carácter xeral, potenciaranse actividades nas que haxa que realizar unha lectura e comprensión crítica dos medios de comunicación (televisión, cine, vídeo, radio, fotografía, materiais impresos ou en formato dixital, etc.), nas que prevaleza o desenvolvemento do

pensamento crítico e a capacidade creativa a través da análise e a produción de materiais audiovisuais.

En canto á utilización das TIC na materia de Xeografía e Historia, neste ámbito teñen cabida desde a utilización de diapositivas ou vídeo ata a visualización ou realización de presentacións, o traballo con recursos multimedia, pasando pola busca e selección de información en internet, a utilización de follas de cálculo e procesadores de texto, ata o desenvolvemento de blogs de aula, o tratamento de imaxes, etc.

As principais ferramentas TIC dispoñibles e algunos exemplos das súas utilidades concretas son:

1. Uso de procesadores de texto para redactar, revisar ortografía, facer resumos, engadir títulos, imaxes, hipervínculos, gráficos e esquemas sinxelos, etc.
2. Uso de follas de cálculo sinxelas para organizar información (datos) e presentala en forma gráfica.
3. Utilización de programas de correo electrónico.
4. Usos e opcións básicas dos programas de navegación.
5. Uso de enciclopedias virtuais (CD e www).
6. Uso de periféricos: escáner, impresora, etc.
7. Uso sinxelo de programas de presentación (PowerPoint, Prezzi, etc.): traballos multimedia, presentacións creativas de textos, esquemas ou realización de diapositivas.
8. Internet: busca e selección crítica de información.
9. Elaboración de documentos conxuntos mediante ferramentas de programas de edición simultánea (Drive, etc.).
10. Utilización dos innumerables recursos e páxinas web dispoñibles.

Por tanto, débese aproveitar ao máximo a oportunidade que ofrecen as TIC para obter, procesar e transmitir información. Resaltamos aquí algunhas das súas vantaxes:

- Realización de tarefas de maneira rápida, cómoda e eficiente.
- Acceso inmediato a gran cantidade de información.
- Realización de actividades interactivas.
- Desenvolvemento da iniciativa e as capacidades do alumno.
- Aprendizaxe a partir dos propios erros.
- Cooperación e traballo en grupo.
- Alto grao de interdisciplinariedade.
- Flexibilidade horaria.

9- ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E/OU EXTRAESCOLARES

A desenvolver cando estean organizadas, presentando para aprobación do Departamento e do Consello Escolar.

10. INDICADORES DE LOGRO PARA AVALIAR O PROCESO DE ENSINO E PRÁCTICA DOCENTE.

Indicadores para avaliar o proceso de ensino.

Descritores

- Identifica todos os tipos de imaxes e localiza puntos xeográficos
- Sitúa e localiza os principais elementos físicos de Galicia, España e do resto do mundo
- Interpreta e identifica climogramas e fotografías de paisaxes naturais dos diferentes medios do planeta e explica as súas principais características
- Sitúa xeograficamente as CCAA, provincias e illas países UE e do resto do mundo e coñece as súas capitais
- Define e explica que é o Estado e razoa de forma correcta porque certos territorios poden gozar de autonomía
- Cita e caracteriza as áreas desenvolvidas e os países máis pobres
- Recoñece a ONU así como os seus obxectivos e é capaz de dar información sobre: UNICEF, UNESCO, FAO, ACNUR
- Distingue cales son as institucións de autogoberno das CCAA.
- Describe de forma correcta cales son as competencias dos concellos e deputacións provinciais
- Entende o que é o mercado común europeo e a importancia do euro como moeda común
- Conoce que é a UE e distingue as funcións das institucións máis importantes (Consello Europeo, Consello da UE, Parlamento Europeo, comisión Europea, Banco Central Europeo)
- Recoñece os elementos esenciais que distinguen un estado democrático dun non democrático
- Comprende con precisión as características dos diferentes modelos económicos
- Explica con detalle as peculiaridades dos sectores de actividade (primario, secundario, terciario, cuaternario)
- Coñece as características da actividade agro-gandeira, recoñece as paisaxes e é capaz de identificarlas a partir dunha fotografía
- Entende o concepto de desenvolvemento sostible
- Entende o concepto de sobreexplotación pesqueira
- Valora as consecuencias que se derivan das actividades humanas sobre o medio ambiente
- Comprende o proceso de fabricación industrial e diferenciao do proceso artesanal.
- Entende a clasificación da actividade industrial
- Identifica os factores de localización industrial e sabe onde se concentra a industria en España
- Comprende o concepto de deslocalización industrial e todas as consecuencias que se derivan deste proceso para os países do Norte e do Sur
- Entende o que é o sector terciario e as súas características
- Entende a importancia do turismo na economía e especialmente na española
- Comprende as características do comercio interior e exterior así como os principais fluxos

- Comprende as características socioeconómicas da Idade Moderna
- Identifica os acontecementos máis relevantes que aconteceron na Idade Moderna
- Comprende as características da arte renacentista nas súas diversas facetas e identifica aos artistas máis sinalados
- Comprendero proceso do descubrimento do Novo mundo e a transcendencia deste feito
- Comprende os rasgos máis destacables da monarquía implantada polos RRCC
- Comprende o proceso de hexemonía e decadencia da monarquía dos Austrias
- Comprende as singularidades da arte Barroca e identifica aos principais artistas
- Sabe elaborar un cuadro sobre a información que se lle solicite
- Interpreta de forma adecuada gráficos, mapas fotografías e ilustracións
- Localiza información de forma autónoma

Indicadores

- Indicador de logro baixo: Ter dificultades para explicalo.
- Indicador de logro medio: Explicalo sen dificultade de forma sinxela.
- Indicador de logro alto: Explicalo ao máximo nivel de forma excelente

Indicadores de logro para avaliar a práctica docente.

A avaliación da práctica docente debe enfocarse polo menos con relación a:

1. Programación.
2. Desenvolvemento.
3. Avaliación.

A **modo de modelo**, propónse o seguinte exemplo de ficha de autoavaliación da práctica docente:

MATERIA:		CLASE:
PROGRAMACIÓN		
INDICADORES DE LOGRO	Puntuación De 1 a 10	Observacións
Os obxectivos didácticos formuláronse en función dos estándares de aprendizaxe avaliábeis que concretan os criterios de avaliación.		
A selección e temporalización de contidos e actividades foi axustada.		
A programación facilitou a flexibilidade das clases, para axustarse ás necesidades e		

intereses dos alumnos o máis posible.		
Os criterios de avaliación e cualificación foron claros e coñecidos dos alumnos, e permitiron facer un seguimento do progreso dos alumnos.		
A programación realizouse en coordinación co resto do profesorado.		
DESENVOLVEMENTO		
INDICADORES DE LOGRO	Puntuación De 1 a 10	Observacións
Antes de iniciar unha actividade, fíxose unha introdución sobre o tema para motivar os alumnos e saber os seus coñecementos previos.		
Antes de iniciar unha actividade, expúxose e xustificouse o plan de traballo (importancia, utilidade, etc.), e foron informados sobre os criterios de avaliación.		
Os contidos e actividades relacionáronse cos intereses dos alumnos, e construíronse sobre os seus coñecementos previos.		
Ofreceuse aos alumnos un mapa conceptual do tema, para que sempre estean orientados no proceso de aprendizaxe.		
As actividades propostas foron variadas na súa tipoloxía e tipo de agrupamento, e favoreceron a adquisición das competencias clave.		
A distribución do tempo na aula é adecuada.		
Utilizáronse recursos variados (audiovisuais, informáticos, etc.).		
Facilitáronse estratexias para comprobar que os alumnos entenden e que, no seu caso, saiban pedir aclaracións.		
Facilitouse aos alumnos estratexias de aprendizaxe: lectura comprensiva, como buscar información, como redactar e organizar un traballo, etc.		

Favoreceuse a elaboración conxunta de normas de funcionamento na aula.		
As actividades de grupo foron suficientes e significativas.		
O ambiente da clase foi adecuado e produtivo.		
Proporcionouse ao alumno información sobre o seu progreso.		
Proporcionáronse actividades alternativas cando o obxectivo non se alcanzou en primeira instancia.		
Houbo coordinación con outros profesores.		

AVALIACIÓN		
INDICADORES DE LOGRO	Puntuación De 1 a 10	Observacións
Realizouse unha avaliación inicial para axustar a programación á situación real de aprendizaxe.		
Utilizáronse de maneira sistemática distintos procedementos e instrumentos de avaliación, que permitiron avaliar contidos, procedementos e actitudes.		
Os alumnos dispuxeron de ferramentas de autocorrección, autoavaliación e coavaliación.		
Proporcionáronse actividades e procedementos para recuperar a materia, a alumnos con algunha avaliación suspensa, ou coa materia pendente do curso anterior, ou na avaliación final ordinaria.		
Os criterios de cualificación propostos foron axustados e rigorosos.		
Os pais foron adeecudamente informados sobre o proceso de avaliación: criterios de cualificación e promoción, etc.		

Ademais, sempre resulta conveniente escoitar tamén a opinión dos usuarios. Neste sentido, é interesante proporcionar aos alumnos unha vía para que poidan manifestar a súa

opinión sobre algúns aspectos fundamentais da materia. Para iso, pode utilizarse unha sesión informal na que se intercambien opinións, ou ben pasar unha sinxela enquisa anónima, para que os alumnos poidan opinar con total liberdade.